

Nr 410.

Av herr Swedberg m. fl., om en allmän översyn av gällande regler om frihetsberövande.

1951 års riksdag beslöt godkänna Sveriges anslutning till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Konventionens ratificering från svensk sida torde, sedan religionsfrihetslagen trätt i kraft, vara omedelbart förestående. Vårt land har härigenom fått en motsvarighet till de rättighetsförklaringar, som äro vanliga i andra länder. Konventionen kompletterar sålunda § 16 regeeringsformen, och genom den ha vi erhållit vissa grundläggande normer för lagstiftningen på en mängd olika områden.

I art. 5 i konventionen har inskrivits grundsatsen, att envar har rätt till frihet och personlig säkerhet, samt att ingen må berövas sin frihet utom i vissa uppräknade fall och då blott i den ordning, som den nationella lagen föreskriver. Bland de tillåtna fallen av frihetsberövanden nämnas till en början frihetsstraff efter dom av vederbörlig domstol samt ingrepp i samband med rättegång mot den som är skäligen misstänkt för brott. Vidare nämnes frihetsberövande, som är nödvändigt för att förhindra någon att begå brott, frihetsberövande av underåriga, vissa epidemiskt sjuka, sinnessjuka, alkoholister och lösdrivare samt frihetsberövande av utlänning i samband med avvising, utvisning eller utlämnande. Fortsättningsvis ha i artikeln lämnats alla dem, som på detta sätt berövats friheten, vissa rätts-säkerhetsgarantier. Sålunda skall envar, som berövats sin frihet, snarast möjligt underrättas om skälen för åtgärden samt om varje anklagelse mot honom. Den som berövats sin frihet på den grund, att han är misstänkt för brott, eller i syfte att förhindra honom att begå brott skall omedelbart ställas inför domare eller annan ämbetsman med domsmakt samt vara berättigad till rättegång inom skälig tid eller till frigivning i avvaktan på rättegång. Vidare är varje person, som berövats sin frihet, tillförsäkrad rätt att inför domstol påfordra, att lagligheten av frihetsberövandet snabbt prövas samt att hans frigivning beslutas, om åtgärden icke är laglig. Slutligen stadgas en rätt till skadestånd för envar, som utsatts för frihetsberövande i strid mot bestämmelserna i denna artikel i konventionen.

Reglerna om frihetsberövande och därmed sammanhängande frågor återfinnas för vårt vidkommande i författningar av mycket växlande kvalitet. De krav, som enligt konventionens ovan återgivna bestämmelser skola ställas på förfarandet vid frihetsberövande, torde enligt gällande rätt vara helt uppfyllda endast på vissa områden. Så är otvivelaktigt fallet med t. ex.

vår straffverkställighetslagstiftning och vår straffprocessuella lagstiftning. Vad angår häktning m. m. innehåller ju särskilt rättegångsbalken mycket detaljerade regler. Sämre ställt är det ur här ifrågavarande synpunkt inom de delar av lagstiftningen, som reglera de s. k. administrativa frihetsberövandena.

I allmänhet förefinnes på detta senare område icke någon regel av innebörd, att den som berövats sin frihet snarast möjligt skall underrättas om skälen för åtgärden. Så torde väl dock i praktiken vanligen ske. Ej sällan torde dock grunden för ingripandet vara oklar t. o. m. för den myndighet — vanligen polisen — som omhändertagit en person. I ett och samma fall kan t. ex. vara aktuellt att tillämpa lösdrivarlagen, alkoholistlagen, sinnessjuklagen och utlänningslagen. Enligt konventionen skall dock den som berövats friheten alltid snarast möjligt erhålla underrättelse om skälen för åtgärden.

Av stor principiell vikt är konventionens stadgande att den, som berövats sin frihet i samband med brott, ofördröjligen skall ställas inför domare eller annan ämbetsman med domsmakt, och att han skall vara berättigad till rättegång inom skälig tid eller till frigivning. Enligt 12 och 13 §§ allmänna polisinstruktionen äger t. ex. polisen omhändertaga envar, om det erfordras för att avvärja straffbelagd gärning, mot vilken polisman är pliktig ingripa. Den omhändertagne kan sedan kvarhållas, så länge fara föreligger för att han kommer att fortsätta störa ordningen. Den som på detta sätt berövats friheten har icke tillerkänts någon rätt att ställas inför domare eller liknande myndighetsperson eller än mindre rätt att få sitt frihetsberövande omprövat. Likartade regler om frihetsberövande finnas t. ex. för civilförsvarskungörelserna för kommunikationsverken och i författningar på det militära området. I praktiken torde övergrepp vara sällsynta, men lagstiftningen på området lämnar icke i och för sig något skydd och står knappast i överensstämmelse med konventionens regler.

Av för vår rättsordning kanske mera genomgripande betydelse är konventionskravet på att var och en, som berövats sin frihet, skall kunna få lagligheten av frihetsberövandet snabbt underställt domstols prövning. Flertalet av de administrativa frihetsberövandena beslutas i vårt land helt vid sidan av domstolarna. De som berövats friheten på grund av sinnessjukdom eller på grund av sinnesslöhet ha exempelvis i regel icke någon möjlighet att få frihetsberövandet prövat av domstol. Missförhållanden ha också tid efter annan påtalats på dessa områden. De lokala utskrivningsnämnderna, som försöksvis införts vid vissa sinnessjukhus, kunna betraktas såsom ett steg i rätt riktning. Även om frihetsberövandet efter besvär kan prövas av regeringsrätten, såsom är fallet t. ex. i fråga om frihetsberövande av alkoholister och underåriga, som omhändertagits enligt barnavårdslagen, kan likväl kravet på att frihetsberövandet snabbt skall kunna prövas av domstol icke anses uppfyllt. Härtill kommer att flertalet

av de mera provisoriska frihetsberövanden, som ägt rum i anslutning till en blivande eller pågående administrativ process, i allmänhet icke kunna dragas under domstols prövning. Förvarstagande enligt utlänningslagen kan utan Kungl. Maj:ts prövning pågå en månad; någon möjlighet till domstols prövning av lagligheten av ett sådant ingripande förefinnes ej.

Vad slutligen angår rätten till ersättning vid frihetsberövande i strid mot de angivna bestämmelserna är att anmärka, att enligt svensk rätt statens skadeståndsrättsliga ansvar för oriktiga åtgärder är mycket begränsat. Enligt lag av 13 april 1945 kan i vissa fall utgå ersättning åt oskyldigt häktade och dömda. Någon motsvarighet till dessa lagregler finnes icke beträffande flertalet administrativa frihetsberövanden. Om ett sådant kommit till stånd i strid mot gällande svensk rätt, är den skadelidande i allmänhet hänvisad till att göra sitt anspråk gällande endast gentemot den tjänsteman, som kan ha felat. Genom den utredning rörande stats och kommuns ansvar för sina befattningshavares åtgöranden, som vid olika tillfällen bebådats, kan möjligen den brist i lagstiftningen, som här föreligger, tänkas bliva utfylld.

I det föregående har den bristande överensstämmelsen mellan konventionens krav och gällande svensk rätt belysts endast med enstaka exempel. En mera systematisk genomgång av förhållandena beträffande frihetsberövandena torde komma att utvisa, att vi på vissa områden icke nå upp till den standard, som vi genom godkännandet av Europarådets konvention förpliktat oss att iakttaga. En allmän översyn av de i vår rätt förefintliga reglerna om frihetsberövande har länge ansetts önskvärd och torde nu vara ofrånkomlig. Erforderliga lagstiftningsåtgärder böra snarast vidtagas för att bringa vår rätt på detta område i största möjliga överensstämmelse med konventionens fordringar.

Med stöd av det anförda hemställs,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om att en allmän översyn av i vårt land förefintliga regler om frihetsberövande företages med utgångspunkt från art. 5 i Europarådets konvention samt att förslag till erforderliga lagändringar i syfte att bringa vår rätt på området i största möjliga överensstämmelse med konventionens krav föreläggas riksdagen.

Ruben Swedberg.

Brita Elmén.

Manne Ståhl.

Jean Braconier.

I motionens syfte instämmer

Rolf Edberg.